

امروزه هر کس بخواهد یک دوره تاریخ ایران را مطالعه کند و با فراز و فرودهای آن آشنا شود، به آثاری که در این زمینه نوشته شده است رجوع می‌کند. می‌دانیم که مجموعه دانش و اطلاعات مربوط به تاریخ طولانی ایران، یکباره به دست نیامده و میراثی است که حاصل و دستاورد پژوهش‌های ریز و درشت و صرف عمرهای بسیار است. توضیح اینکه تاریخ ایران قدیم، تا مدت‌ها براساس روایات اسطوره‌ای و داستانی فهم و نقل می‌شد، یعنی همان که در خداینامه‌ها انعکاس یافته بود و فردوسی بزرگ بخش زیادی از آن را در اثر سترگ خویش تدوین کرد. تا اینکه در عصر حاضر کاوش‌های باستان‌شناختی و بررسی کتیبه‌ها و غور در سکه‌های قدیمی و امثال آن، ذره‌ذره بر مطالعات ایران‌شناسی پرتو افکند و داستان تقریباً یکپارچه‌ای از تاریخ ایران قبل از اسلام را پیش روی علاقه‌مندان نهاد.

تاریخ ایران بعد از اسلام نیز به نحو دیگری نانوشته مانده بود. مورخانی از هر عصر، تاریخ سلاطین و احوال روزگار خود را نوشته و به یادگار نهاده بودند، اما این آثار به صورت نسخه‌های خطی پراکنده بود. احیای این آثار و نگارش تاریخ ایران دوره بعد از اسلام، راه نرفته‌ای بود که به همت پژوهشگران داخلی و خارجی طی شد. اینان بنای تاریخ پرفراز و نشیب کشورمان را به مدد دانش و قلم و اندیشه خویش برهم چیدند و به آیندگان خدمتی شایان عرضه داشتند. با این حال، این میراث گران‌بها باید هر از گاهی بازنگری شود، پاکیزه‌تر گردد و رو به کمال برود. چگونه؟ یکی از ابزارهای آن، استفاده بهینه از تاریخ‌های محلی است.

تا حدود سه دهه پیش، شمار آثار مربوط به تاریخ‌های محلی ما، در مقایسه با آنچه اکنون داریم اندک بود. در این سال‌ها کتاب‌های زیادی در این زمینه نگاشته شده است. تاریخ سیاسی، تاریخ اجتماعی، تاریخ تئاتر، تاریخ آموزش و پرورش و غیره، که هر یک به بررسی سرگذشت گوشه‌ای از سرزمین‌مان پرداخته‌اند. طبیعی است مطالعه و بررسی این آثار، نگرش ما را نسبت به کلیت تاریخ ایران، تنقیح و تکمیل می‌سازد. در نتیجه در باب نگارش تحولات سیاسی، اجتماعی، ادبی و غیره، می‌تواند به کار آید و مفید افتد.

نویسندگان تاریخ جامع ایران (مرکز دایرةالمعارف بزرگ اسلامی) به اقتضا و ضرورت تا حدودی از این منابع بهره جست‌ه‌اند، اما این مقدار کافی نیست و هنوز راه نرفته و کار نکرده بسیار است. پس بر اساتید و پیش‌کسوتان و پژوهشگران است که نسبت به این مهم اهتمام ورزند و دیگران را دعوت کنند، تا نوشتن تاریخ‌های محلی به تدریج به سنتی پایدار بدل گردد تا از رهگذر آن بر غنای تاریخ ملی نیز افزوده شود. تواریخ محلی، مجموعه‌هایی ارزنده و میراثی گران‌بها در باب سرگذشت مردم ایرانند. در شماره بعد، به نکته‌ای خواهیم پرداخت که رویه دیگر این سکه است!

تاریخ محلی و نسبت آن با تاریخ ملی